

BROCHURE BIEDT HOUVAST EN GOOD PRACTICES

De opbrengst van data in het sbo

Opbrengsten analyseren in het sbo is geen sinecure. Via een leerlingvolgsysteem trendanalyses doen is bijvoorbeeld nog nauwelijks mogelijk. De specifieke populatie vraagt om eigen meetwaardes. Veel schoolleiders en ib-ers zijn daarom zelf begonnen hun data in formats te gieten. Martin van den Oetelaar begeleidt sbo-scholen bij schoolontwikkeling. Hij schreef voor het programma Goed Worden en Goed Blijven van de PO-Raad 'De opbrengst van data - Opbrengstanalyses en het gebruik van data in het sbo'. Sbo-school de Stuifheuvel is één van de scholen die in deze brochure laat zien welke gegevens zij genereert en hoe zij haar opbrengsten analyseert.

DOOR JOËLLE POORTVLIET

Alle sbo-scholen met een basisarrangement doen aan een vorm van kwaliteitsmeting, stelt Martin van den Oetelaar. Al gebeurt dat soms nog vrij mechanisch. "Dan worden Cito-scores als dé opbrengsten gezien, of moet de schooldirecteur toetsgegevens invullen in de bovenschoolse module van het leerlingvolgsysteem." Onder tussen levert handelingsgericht werken in combinatie met het ontwikkelingsperspectief (OPP) voldoende gegevens op om op verschillende niveaus – het individuele kind, groepen leerlingen, de hele school – iets te zeggen over leeropbrengsten. Alleen hoe? Van den Oetelaar merkt dat sbo-scholen daarmee worstelen. "Er bestaat niet zoiets als één druk op de knop. Soms is het een kwestie van data anders inrichten, soms van opnieuw ordenen of anders interpreteren." Nog vaker gaat het om de vraag helder krijgen die men beantwoord wil hebben. "Wat wil je weten? Daar begint het hele proces mee."

ANALYSEREN VANUIT VRAGEN

In de brochure brengt Van den Oetelaar opbrengstgerelateerde vragen onder in categorieën. Een analyserend schoolteam zoekt grotendeels zelf de antwoorden, die in de praktijk vaak weer leiden tot nieuwe vragen. Zo ook op De Stuifheuvel, een sbo-school met 280 leerlingen in Zeist. Zij startte zo'n 4,5 jaar geleden met

het verzamelen van data en het samen met het team analyseren van deze gegevens. Adjunct-directeur Elly Kraaimaat: "Het is juist de leerkracht die door zelf te analyseren wordt geprikkeld. Hoe krijg ik de opbrengsten van het technisch lezen beter? Of: ik ben met een andere vorm van rekeninstructie gaan werken en moet je kijken, kinderen binnen het autistisch spectrum komen tot een beter resultaat."

Vragen scherp krijgen is belangrijk in het proces. Haalt deze leerling of deze groep leerlingen de norm, is een andere vraag dan: geven we goede instructie? Kraaimaat: "Als we samen hebben afgesproken hoe de instructie voor begrijpend lezen eruit moet zien en het resultaat is goed, ben je geneigd om te denken dat de instructie ook wel goed zal zijn gegeven. Maar dat weet je pas nadat de ib-er het heeft gecheckt, tijdens een groepsbezoek bijvoorbeeld. Ook dat zijn belangrijke data."

EIGENAARSCHAP

De directie van De Stuifheuvel koppelt de verzamelde opbrengsten aan een halfjaarlijkse resultaatverantwoording, gevolgd door een opbrengstanalyse en een plan van aanpak voor de komende zes maanden. Dit om de leerkracht weer eigenaar te maken van het onderwijskundig handelen. Al stuitte de term

‘verantwoording afleggen’ aanvankelijk op wat weerstand. Freerik Meeuwes, destijds directeur van de school: “Als je verantwoordelijkheid krijgt, moet je haar ook afleggen.” Voor directie en ib-ers is het belangrijk die verantwoording dan ook bij de leerkrachten te laten, aldus Meeuwes: “Neem het eigenaarschap niet over, maar geef het steeds terug aan de leerkrachten. Dat is een van de belangrijkste dingen die ik alsmaar in m’n hoofd heb: pak het niet af, stel een vraag, geef het terug. Als wij zeggen dat kinderen met vallen en opstaan mogen leren, moet onze organisatie dat - binnen bepaalde grenzen - ook kunnen.”

AFZETTEN TEGEN OPP

Alle data op De Stuifheugel komen voort uit het werken met individuele leerlingen. De school meet de vooruitgang van de leerling in didactische leeftijdsequivalenten (DLE’s) en zet deze af tegen de in het OPP genoemde leerdoelen. Kraaimaat: “Die keuze is de grootste stap geweest in onze manier van analyseren. Een kind dat 3 DLE’s vooruit is gegaan binnen een bepaalde periode klinkt als een prachtig resultaat, maar dat is het alleen wanneer deze leerling een uitstroom OPP Praktijkonderwijs heeft. Is het uitstroomprofiel VMBO-T dan is een vooruitgang van 3 DLE’s niet goed genoeg.” Meeuwes: “De mogelijkheden van het kind zelf vormen het referentiekader. Vervolgens moet je de norm durven zetten.” Ook groepsgegevens worden op De Stuifheugel tegen het OPP van de leerlingen afgezet. Kraaimaat: “Een vooruitgang van 3 DLE’s voor een groep praktijkonderwijsleerlingen is misschien wel veel beter dan 4 DLE’s voor leerlingen met een OPP VMBO-T. Je houdt daar rekening mee in de analyse.”

GEMIDDELDE LEERLIJNEN

Landelijk verschillen sbo-scholen van elkaar in de mate van details waarin ze gegevens verzamelen en in hoeverre ze uitgaan van het OPP of van gemiddelde leerlijnen. De twee andere scholen

die in de PO-Raad brochure hun werkwijze delen, doen het anders dan De Stuifheugel (zie de link onderaan dit artikel). Hun werkwijze kan inspireren, denkt Meeuwes. “Misschien zijn wij wel een beetje te analyserend gaan werken. Het is altijd goed om te kijken hoe anderen het doen.” Auteur Van den Oetelaar koos bewust voor diversiteit in de brochure. “Een standaard leidt vaak tot situatie-specifieke vragen en als die dan niet beantwoord kunnen worden, verdwijnt de belangstelling.” Bovendien zijn veel sbo-scholen al een eindje op weg. “De intentie is niet om te zeggen: dit is beter, zo moet je het doen. Het gaat om: als je het ongeveer zo aanpakt of wilt aanpakken, hoe kun je er dan mee verder?”

“Pak het eigenaarschap niet af, stel een vraag, geef het terug”

OVERZICHT VAN KWALITEIT

Op De Stuifheugel is het analyseren van opbrengsten een ‘virus’ geworden, glimlacht Meeuwes. Leerkrachten formuleren vanuit de analyses actiepunten die inmiddels hebben geleid tot meer effectieve instructie, verbetering van het zelfstandig werken en focus op het onderwijsaanbod voor de unieke leerling. Dat met deze resultaten ook de onderwijskwaliteit is verbeterd, blijft lastig hard te maken. Meeuwes: “Ik ben ervan overtuigd dat er beter les wordt gegeven dan een aantal jaar geleden. Met de analyses kun je heel goed de individuele leerling volgen en passend onderwijs bieden, zodat hij of zij zich optimaal ontwikkelt. Ook op groeps- en bouwniveau geven de data een overzicht van kwaliteit. Maar op schoolniveau wordt het riskanter uitspraken te doen. Eén van de weinige echt harde gegevens is de uiteindelijke uitstroom van leerlingen en daarbij speelt bijvoorbeeld de populatie een belangrijke rol.”

VERANTWOORDING AFLEGGEN

Tegenwoordig is Meeuwis algemeen directeur/bestuurder van Gewoon Speciaal, een stichting waar naast De Stuijtheuvel vier andere sbo-scholen onder vallen. Hij zoekt nog naar manieren om met (meta-)data ook extern verantwoording af te leggen, zoals aan zijn Raad van Toezicht. In de brochure heeft Van den Oetelaar een driedeling gemaakt. Analyses om het individuele kind te ondersteunen, analyses die een beeld geven van hoe groepen of alle leerlingen van de school zich ontwikkelen en analyses ten behoeve van verantwoording aan derden. Meeuwes: "De eerste twee niveaus tackelen we wel. Vanuit mijn positie ben ik met name geïnteresseerd in die derde."

"Wat wil je weten? Daar begint het hele proces mee"

ONDERLING VERGELIJKEN

Benchmarking is een handige tool bij verantwoording aan derden, en tegelijk een uitdagende, aangezien sbo-scholen tot nu alleen onderling kunnen vergelijken op uitstroomgegevens. Deze gegevens hoeven niets te zeggen over de kwaliteit van het geboden onderwijs, over de toegevoegde waarde van de scholen. Meeuwes: "Sectorbreed zie je dat de uitstroom van het sbo afgelopen tien jaar niet zozeer is gewijzigd. Maar als in die periode

bijvoorbeeld probleemverdichting en -verbreding onder onze populatie heeft plaatsgevonden, hebben we het eigenlijk heel goed gedaan." Kraaimaat: "Wat dat betreft is een klein stukje wel hard te maken, omdat het ZMLK-onderwijs zijn bovengrens heeft verlaagd. Kinderen met een IQ ergens rond de 55 à 60 blijven nu bij ons. Zij zouden eigenlijk de gemiddelde uitstroom naar beneden moeten halen, maar dat is niet gebeurd." In het sbo wordt zo op elk niveau en voor verschillende gebruikers/afnemers gezocht naar manieren om resultaten inzichtelijk te maken. Met als belangrijkste doel het dagelijkse onderwijs te verbeteren. Kraaimaat: "En niet zonder de essentie, het belang van het individuele kind, uit het oog te verliezen."

De brochure 'De opbrengst van data - Opbrengstanalyses en het gebruik van data in het sbo' is te downloaden via <http://www.poraad.nl/content/nieuwe-publicatie-geeft-sbo-inzicht-opbrengstdata>

JOËLLE POORTVLIET IS FREELANCE JOURNALIST

Nederlandse Associatie voor Examinering

ASSOCIATIE PRAKTIJKEXAMENS

Wij stellen ons graag aan u voor

De Associatie voor Examinering is een van de grootste onafhankelijke exameninstellingen van Nederland. Al meer dan 70 jaar zijn wij toonaangevend in de markt van examinering. Wij verzorgen afname en correctie van

ASSOCIATIE EXAMENDIENSTEN

Praktijkexamens, met hooggewaardeerde Associatiediploma's als resultaat. Daarnaast bieden wij Examendiensten in de vorm van advies, training en uitvoering. Hiermee ondersteunen wij als Partner in Examinering opleiders, branche-organisaties, overheid en werkgevers.

Leverancier van vertrouwen

www.associatie.nl